

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**

**«Затверджую»
Голова приймальної комісії,
ректор Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна**

Віль БАКІРОВ
« ____ » _____ 2020 р.

**ПРОГРАМА
фахового випробування з філософії
для здобуття ступеня магістра за спеціальністю
033 - філософія**

1. Філософія у історичному вимірі

- 1.1. **Антична філософська традиція.** Проблема історичного походження філософії: передумови, фактори, взаємодія з дофілософськими формами свідомості. Пошук «архе» як загальний мотив філософії досократиків. Опозиція «єдине-множинне», її роль у філософії та значення у виборі пізнавальної стратегії (елеати – Геракліт – Демокріт – Платон). Антропологічна проблематика у філософії ранньої античності (старші софісти, Сократ). Основні онтологічні концепції античної високої класики (Платон, Арістотель). Сутність мудрості, природа знання за Платоном і Арістотелем. Логіка системи категорій «форма – матерія – можливе – дійсне – становлення – причина» («Метафізика» Арістотеля). Досконала держава як втілення справедливості (за Платоном і Арістотелем). Філософія як мистецтво життя (образ належного існування у кініків, кіренаїків, стоїків, епікурейців, скептиків). Філософія як тотальна світоглядна система (за вченням неоплатоніків).
- 1.2. **Середньовічна філософія.** Специфіка та періодизація середньовічної філософії. Антична критика християнства і християнська критика античності. Проблема співвідношення розуму й віри у середньовічній філософії.
- 1.3. **Філософія в добу Відродження.** Гуманізм як специфічна форма філософування в добу Відродження.
- 1.4. **Філософія доби Нового часу.** Проблема методу у філософії Нового часу.
- 1.5. **Німецька класична традиція у західній філософії.** Критична філософія І. Канта. Філософія знання І.Г. Фіхте та Й.В.Ф. Шеллінга. Філософська система Г.В.Ф. Гегеля. Гегелівська діалектика пана й раба.
- 1.6. **Вітчизняна філософія.** Становлення, основні етапи розвитку української філософської думки. Філософія Г.С. Сковороди. Університетська філософія в Україні XIX ст.
- 1.7. **Загальні історико-філософські питання.** Соціально-політична проблематика у європейській філософії XVII-XIX ст. Проблема свободи як класична філософська проблема. Головні морально-філософські концепти в класичній європейській філософії. Метафізична система і її розсіювання. Становлення некласичної філософської традиції. Філософська антропологія як специфічний філософський напрямок. Проблема історії у філософській традиції Заходу. Віхи розвитку філософії душі. Філософія людини: тематика та головні концепції. Антропологічна аксіологія.

2. Головні проблеми і концепти сучасної філософії

- 2.1. **Загальні питання.** Класика, некласичний зсув і сучасність у філософії: умови розрізнення.
- 2.2. **Позитивістська й аналітична традиція у філософії.** Неопозитивістський проект та його критика. Постпозитивізм та сучасна епістемологія. Філософія науки.
- 2.3. **Філософія мови.** Від семіології до теорії мовленнєвих актів.
- 2.4. **Соціальна та комунікативна філософія.** К. Маркс та Ф. Ніцше: чи можлива свобода без рабства. Комунікативна дія як засіб соціальної інтеграції. Дискурсивне обґрунтування моральних норм. Система й життєвий світ у комунікативній теорії суспільства. Теорія постіндустріального суспільства. «Другий модерн», «постмодерн» та їх відношення до модерну.
- 2.5. **Феноменологічно-герменевтична традиція в сучасній філософії.** Іntenціональність та інтенціональне переживання. Ноєсис та ноєма у феноменології Е. Гуссерля. Феноменологічна редукція як метод. Проблема інтерсуб'єктивності. Концепт «життєвий світ». Фундаментальна онтологія М. Гайдеггера. Філософська герменевтика: головні засади та концепти. Філософська традиція екзистенціалізму.
- 2.6. **Структуралізм, постструктуралізм і постмодернізм.** Структуралізм як методологія і філософський напрямок. Мова, влада та суб'єкт у філософському

здобутку постструктуралізму. «Текст», «дискурс», «інтертекстуальність». Трансформація образу суб'єкта у сучасній філософії. Проблема авторства у сучасній філософії. Децентрації (в) сучасної (ній) філософії. Метафори системного мислення. Різома. Філософські артикуляції пост сучасності (гіперреальності, симулякри, номадичні структури, трансгресії). Деконструктивний проект. Difference.

Література

1. Філософія у історичному вимірі

1.1. Антична філософська традиція.

Першоджерела

Аристотель. Сочинения в четырёх томах. М., 1975-1983.

Материалисты древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура. М., 1955.– 238 с.

Платон. Держава. К., 2001. – 356 с.

Платон. Діалоги. К., 2001. – 394 с.

Платон. Сочинения в трёх томах. М., 1969-1972.

Плотин. Эннеады. К.: «УЦИММ-ПРЕСС», 1995. – 392 с.

Прокл. Платоновская теология. СПб.: Изд-во Русского Христианского гуман. ин-та ИТД «Летний Сад», 2001. – 624 с.

Римские стоики: Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий. М.: Республика, 1995. – 463 с.

Фрагменты ранних греческих философов. Часть I. От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики. М.: Наука, 1989. – 576 с.

Навчальна

Асмус В.Ф. Античная философия. М.: Высшая школа, 1976. – 543 с.

Васильева Т.В. Афинская школа философии. М.Наука, 1985. – 161 с.

Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли. М.: Прогресс, 1988. – 224 с.

Диллон Д. Средние платоники. 80 г. до н. э. – 220 н. э. СПб.: Издательство Олега Абышко, 2002; Алетейя, 2002. – 448 с.

Лосев А.Ф. История античной эстетики. В шести томах. М., 1963, 1969, 1974, 1975, 1979, 1980.

Чанышев А.Н. Курс лекций по древней философии. М.: Высшая школа, 1981. – 374 с.

Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. М.: Высшая школа, 1991. – 512 с.

1.2. Середньовічна філософія.

Першоджерела

Абеляр П. О диалектике // Вопросы философии, 1992, №3.

Абеляр П. Тео-логические трактаты. М., 1995.

Аврелий Августин. Исповедь. М., 1991.

Ансельм Кентерберийский. Сочинения. М., 1995.

Антология мировой философии. М., 1969. Т. 1, ч. 1,2.

Антология средневековой мысли (Теология и философия европейского Средневековья): В 2 т. Тт. 1, 2. СПб: РХГИ. 2001, 2002.

Бозций. «Утешение философией» и другие трактаты. М., 1990.

Мистическое богословие. К., 1991.

Тертуллиан К.С.Ф. Избранные сочинения. М., 1994.

Навчальна

Жильсон Э. Философия в средние века: От истоков патристики до конца XIV века. М.: Республика, 2004. – 678 с.

- Коплстон Ф.Ч.* История средневековой философии. М., 1997.
Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии. М., 1979
Соколов В.В. Средневековая философия. М., 1979.
Суини М. Лекции по средневековой философии. Выпуск 1: Средневековая христианская философия Запада. М., 2001.
Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. М., 1991.

Додаткова

- Гуревич А.Я.* Категории средневековой культуры. М., 1972.
Поснов М.Э. История Христианской Церкви (до разделения Церквей – 1054 г.). К., 1991.
Честертон Г.К. Вечный человек. М., 1990.

1.3. Філософія в добу Відродження.

- Валла Л.* Об истинном и ложном благе. О свободе воли. М., 1989.
Кампанелла Т. Город солнца. М., 1954.
Кузанский Н. Сочинения в 2-х томах. М.: Наука, 1980.
Кузанский Н. О мире веры // Вопросы философии, 1992. №5.
Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець. К., 2001. – 492 с.
Монтень М. Опыты. В 3-х книгах. М.: Голос, 1992.
Петрарка Ф. Канцоньере. Моя тайна. Книга писем о делах повседневных. Старческие письма. М.: РОСАД, 1997.
Роттердамский Э. Философские произведения. М.: Наука, 1986.
Сочинения итальянских гуманистов Возрождения (XV век). М.: Изд-во МГУ, 1985.

Навчальна література

- Горфункель А.Х.* Философия эпохи Возрождения. М.: Высшая школа, 1980.
Рассел Б. Історія західної філософії. К. Основи, 2001. – 760 с.
Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Том 2. Средневековье (Часть 4). СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1995.

Додаткова

- Баткин Л.М.* Итальянские гуманисты: стиль жизни, стиль мышления. М., 1978.
Брагина Л.М. Итальянский гуманизм. Этические учения 14-15 в. М., 1977.
Буркхард Я. Культура Возрождения в Италии. М., 1996.
Гарен Э. Проблемы итальянского Возрождения. М.: Прогресс, 1986.

1.4. Філософія доби Нового часу.

Першоджерела

- Беркли Дж.* Сочинения. М., 1978.
Бэкон Ф. Сочинения в двух томах. М., 1971.
Гоббс Т. Сочинения в двух томах. М., 1989, 1991.
Декарт Р. Сочинения в двух томах. М., 1989, 1994.
Лейбниц Г.В. Сочинения в четырёх томах. М., 1982, 1983, 1984, 1989.
Локк Д. Сочинения в трёх томах. М., 1985, 1985, 1988.
Спиноза Б. Избранные произведения в двух томах. М., 1957.
Юм Д. Сочинения в двух томах. М., 1996.

Навчальна література

- Быховский Б.Э.* Джордж Беркли. М., 1970.
Нарский И.С. Давид Юм. М., 1973.
Соколов В.В. Европейская философия XV – XVII веков. М., 1984.
Рассел Б. Історія західної філософії. К. Основи, 2001. – 760 с.
Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т.3. От Леонардо до Канта. СПб., 1996.

1.5. Німецька класична традиція у західній філософії.

- Кант І.* Критика чистого розуму. – К.: Юніверс, 2000. – 500 с.
Кант І. Критика практичного розуму – К.: Юніверс, 2004. – 240 с.
Фихте І.Г. Сочинения в двух томах. С-Пб., 1993.
Фихте І.Г. Сочинения. Работы 1792-1801 гг. М., 1995.
Фихте І.Г. Система учения о нравах согласно принципам наукоучения; Наукоучение 1805 г.; Наукоучение 1813 г.; Наукоучение 1814 г. – СПб., Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. – 619 с.
Шеллинг Ф.В.Й. Сочинения. В 2 т. - М.: Мысль, 1987, 1989.
Шеллинг Ф.В.Й. Ранние философские сочинения. СПб.: Алетейя, Государственный Эрмитаж, 2000. – 434 с.
Шеллинг Ф.В.Й. Философия откровения. Т. 1,2. - СПб.: Наука. 2000,2002
Шеллинг Ф.В.Й. Система мировых эпох. Мюнхенские лекции 1827-1828 гг. в записи Эрнста Ласо. — Томск: "Водолей", 1999. — 320 с.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики. М.: Мысль, 1974. – 452 с.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 3. Философия духа. М.: Мысль, 1977.– 471 с.
Гегель. Энциклопедия философских наук. Т. 2. Философия природы. М.: Мысль, 1975.–695 с.

Навчальна

- Гулыга А.В.* Немецкая классическая философия. М.: Рольф, 2001.
Кушаков Ю.В. Нариси з історії німецької філософії Нового часу. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 572 с.
Кузнецов В.Н. Немецкая классическая философия: Учеб./ В.Н. Кузнецов.- 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высшая школа, 2003. – 438 с.

Додаткова

- Асмус В.Ф.* Иммануил Кант. М., 1973.
Бур М., Иррлиц Г. Притязание разума. Из истории немецкой классической философии и литературы. М., 1978.
Виндельбанд В. Иммануил Кант. К столетнему юбилею его философии (Публичная лекция 1881) // Виндельбанд В. Избранное. дух и история. М., 1995.
Гайденко П.П. Философия Фихте и современность. М.: Мысль, 1979.
Зиммель Г. Кант. 16 лекций, прочитанных в Берлинском университете // Зиммель Г. Избранное. Т.1. Философия культуры. М., 1996.
Кассирер Э. Жизнь и учение Ката. С.-Пб., 1997.
Коплстон Ф. От Фихте до Ницше. М.: Республика, 2004.
Маркс К. К критике гегелевской философии права. Введение // Маркс К., Энгельс Избранные сочинения в 9 томах. Т.1. М., Политиздат, 1984.

1.6. Вітчизняна філософія

Першоджерела

- Історія філософії України.* Хрестоматія. К., 1993.
Потебня А.А. Слово и миф. М., 1989.
Сковорода Г. Твори. У 2-х т. К., 1994.
Юркевич П.Д. Философские произведения. М., 1990.

Навчальна

- Горський В.С.* Історія української філософії. Курс лекцій. К., 1996.

Додаткова

- Ушкалов Л.В., Марченко О.М.* Нариси з філософії Григорія Сковороди. Х., 1993.
Ушкалов Л.В. Українське барокове богослов'я. Сім етюдів про Григорія Сковороду. Х., 2001.
Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. К., 1992.

2. Загальні історико-філософські питання. Головні проблеми і концепти сучасної філософії

Першоджерела

- Барт Р.* Избранные работы. Семиотика. Поэтика. М., 1989.
- Бёрлин И.* Философия свободы. Европа. М.: Новое литературное обозрение, 2001. 448 с.
- Гуссерль Э.* Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Т. 1. М., 1999.
- Гуссерль Э.* Картезианские размышления. СПб., 1998.
- Делез Ж., Гваттари Ф.* Ризома // Философия эпохи постмодерна: Сб. переводов и рефератов. – Минск, 1996. – 208 с.
- Деррида Ж.* О грамматологии. М.: Ad Marginem, 2000. – 511 с.
- Деррида Ж.* Письмо и различие. М.: Академический проект, 2000. – 495.
- Дильтей В.* Категории жизни // Вопросы философии, №10, 1995.
- Дильтей В.* Собрание сочинений в 6 тт. Т.4. Введение в науки о духе.– М., 2000.
- Кассирер Э.* Философия символических форм. Т.1-3. СПб., 2002.
- Лиотар Жан-Франсуа.* Состояние постмодерна. СПб.: «Алетейя», 1998. – 160 с.
- Лібералізм.* Антологія. К.: Смолоскип, 2002. – 1126 с.
- Моррис Ч.У.* Основания теории знаков//Семиотика. М., 1983.
- Ницше Ф.* По той бік добра і зла (Прелюдія до філософії майбутнього). Генеалогія моралі. – Львів, 2002. – 320 с.
- Новое в зарубежной лингвистике.* Вып.17. Теория речевых актов. Сборник. М., 1986.
- Ортега-и-Гасет Х.* Вибрані твори. К., 2001 – 420 с.
- Пирс Ч.С.* Избранные философские произведения. М., 2000. 411 с.
- Пирс Ч.С.* Как сделать наши идеи ясными // Вопросы философии, №12, 1996.
- Після філософії: кінець чи трансформація? / пер. з англ. К.: Четверта хвиля, 2000. 432 с.*
- Планк М.* Позитивизм и реальный внешний мир // Вопросы философии, №3, 1998.
- Рорти Р.* Прагматизм и философия//Философская и социологическая мысль,1995.№9-10.
- Рюс Ж.* Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки. Київ: Основи,1998 – 669 с.
- Фройд З.* Вступ до психоаналізу. К., 2001. – 709 с.
- Фромм Э.* Анатомия человеческой деструктивности // Социологические исследования, 1992. №10.
- Фромм Э.* Душа человека. М.: Республика, 1992. – 430 с.
- Шелер М.* Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии. М., 1988.
- Юнг К-Г.* Об архетипах коллективного бессознательного//Вопросы философии,1988. №1.

Додаткова

- Бохенский Ю.М.* Современная европейская философия. М., 2000.
- Каратини Р.* Введение в философию. М., 2003.
- Реале Дж. и Антисери Д.* Западная философия от истоков до наших дней. т.4. От романтизма до наших дней. СПб., 1997;
- Скирбекк Г., Гилье Н.* История философии. М., 2000.

Критерії оцінювання фахового випробування з філософії.

Основними критеріями оцінювання фахового випробування з філософії є:

- знання та використання філософських першоджерел, різних теоретичних та наукових підходів, філософських шкіл для аналізу актуальних проблем філософії;

- знання фактографічного матеріалу історії філософії;
- повнота відповіді, використання вітчизняної й іноземної фахової літератури для висвітлення екзаменаційних питань;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів, фактичних даних на основі сучасних методів і наукових досягнень;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, історії філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами;

Екзаменаційний білет складається з трьох питань, які охоплюють теоретичний матеріал з філософської проблематики. Кожне питання оцінюється за наступною системою балів:

100 - 90	вступник продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, вільне оперування філософськими категоріями, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему, опираючись на вітчизняну та іноземну фахову літературу; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне та обґрунтоване бачення її сутності як творче переосмислення набутих знань; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок
89 - 70	вступник продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, оперування основними філософськими категоріями, аргументовано виклав означену проблему; в цілому висвітлено знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь репрезентує певну філософську проблему, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу не є достатніми; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне бачення її сутності; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не завжди обґрунтовані; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми; відповідь написана грамотно з використанням філософської фахової лексики.
69 - 50	вступник продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми; висвітлені знання з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури є фрагментарними та не завжди точними;

	<p>відповідь побудована навколо певної філософської проблеми, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу майже відсутні; здійснено поверхневий аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є недостатньо послідовною, допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;</p> <p>відповідь, в цілому, написана грамотно.</p>
49 - 30	<p>вступник продемонстрував роздуми з екзаменаційного питання, відсутність знань основних філософських категорій;</p> <p>відповідь містить певні уявлення з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури;</p> <p>посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;</p> <p>відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є фрагментарною, допущені значні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;</p> <p>відповідь написана з помилками.</p>
29 - 1	<p>вступник продемонстрував відсутність знань з екзаменаційного питання, основних філософських категорій;</p> <p>відповідь містить певні уявлення з історії філософії, основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури;</p> <p>посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;</p> <p>відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;</p> <p>відповідь є фрагментарною, відсутні логіка викладу матеріалу та власні висновки;</p> <p>відповідь написана з багатьма помилками.</p>
0 балів	відповідь відсутня

При визначенні оцінки з фахового випробування з філософії підсумовується загальна кількість балів, отриманих вступником за відповіді на три питання екзаменаційного білету та ділиться на число питань. Таким чином визначається середній бал за відповідь вступника за 100-бальною шкалою (із заокругленням до цілого числа), до якого додається 100 балів. Вступник допускається до участі у конкурсному відборі для зарахування на навчання, якщо кількість балів із вступного випробування складає не менше 150 балів.

Голова фахової атестаційної комісії,
доктор філософських наук, професор

Володимир ПРОКОПЕНКО

Затверджено на засіданні
приймальної комісії Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна,
протокол № 3 від 3 лютого 2020 р.

Відповідальний секретар приймальної комісії

Ольга АНОЩЕНКО